

Pauline Worms foredrag "Kvinden som Personlighed" 1

Taler

Pauline Worm
Forfatter og foredragsholder

Dato

30. marts 1871

Sted

Haandværkerforeningen i
Aarhus

Omstændigheder

Note i kilden: "Forf. har over dette Emne holdt et Foredrag i Randers og et i Aarhus; her meddeles begges Indhold i udvidet Skikkelse, saaledes ordnet, at det ene bliver en Fortsættelse af det andet, hvad der selvfølgelig ikke var Tilfældet i Virkeligheden." Foredragene er nummererede i kilden; her følger det første med link til det sidste nederst på siden.

Der var en dansk Digter, som hed Peter Ludvig Møller; han har blandt adskilligt Andet, skrevet et lille Digt, der hedder Sjælevandring, og deri fremsat en Tanke, der maaske, ret forstaaet, er det eneste rigtige Svar paa et af Tidens brændende Spørgsmaal: Spørgsmaalet om Kvinden.

Gangen i P. L. Møllers Digt er denne: En ung Hunørn (man véd, at blandt Rovfuglene er Hunnen den største og modigste) – en ung Hunørn er paa en af sine Luftrejser kommen for nær til den forræderiske Jord og har faaet en dræbende Kugle i Brystet. Den har som Ørn ikke fuldendt sit Levnetsløb; derfor skal det fortsættes i en højere Tilværelse. Den vaagner til nyt liv, forvandlet til Menneske; men ak! den har under Forvandlingen beholdt sit Kjønn, og Tiden eller Slægten har ikke Rum for en Ørnenatur i Kvindeskikkelse. Hun er smuk; man lovpriser hendes Skjønhed, man yder hende en kold Beundring; men Ingen forstaaer og Ingen elsker hende, og dog er Ørnehjertet i hendes Bryst ogsaa et Hjerte. Saa gaar hun da med sin uforstaaede og aldrig stillede Higen ensom og forladt mellem de Fremmede og længes efter sine Frænder, længes tilbage til Ørnereden paa Fjeldet og sukker:

”O, maatte dog mit Fængsel briste!

”O, leved atter jeg den Tid,

”Da jeg min Skjæbne turde friste

”I Kraft og Torden, Storm og Strid!”

– men, som sagt, hun sukker forgjæves.

Jeg har læst det lille Digt for Adskillige. Nogle have sagt: ”o fy!” naar den unge Pige dvæler ved saadanne Erindringer fra sit tidligere Liv som disse:

”Tidt traf min Klo den fejge Hare;
”Jeg steg med den op i det klare
”Sollys og drak dens Hjerteblod.” –

de have vistnok ment: fy, hvor ukvindeligt”!

Andre have sagt: ”jeg forstaar ikke, hvad Digteren mener; var det da ikke en Fremgang? – er det ikke bedre at være Menneske end at være Ørn?”

Jo, ganske vist. Skjønt vor Slægt fra gamle Dage indtil nu har gjort mange mislykkede Forsøg paa at opnaa ved Kunst, hvad Fuglene have af Naturen, og Ørnen fremfor alle andre Fugle: Evnen til at svinge sig højt op over Skyerne og styre Flugten med Frihed; skjønt Opgaven maaske aldrig løses – saa er det dog bedre at være Menneske end at være Ørn. Jeg skal sige Dem hvorfor: fordi Mennesket, det enkelte Menneske, er en lille Verden i sig selv, forskjellig fra alle andre; fordi hver enkelt Menneskenatur er en levende Tanke af Gud. Saaledes er det ikke med Dyrene; der er det kun Arten, der træder frem med noget Ejendommeligt, Arten i sin Helhed, der kan siges at være en levendegjort Skabertanke. Fem Mennesker: det er fem Personligheder, fem forskjellige Naturer, bestemte til at udvikles som fem forskjellige Karakterer, hver med sine Evner og sine Opgaver. Fem Kongeørne: det er kun fem Gjentakelser, fem Exemplarer af den samme Natur.

Men den unge Ørn var jo kun bleven Kvinde, og just, naar Talen gjælder det Personlige, vægrer man sig haardnakket ved at erkjende Kvinderne som Mennesker. At der ellers er meget Menneskeligt ved os: at vi f. Ex. have en oprejst Gang, at vi kunne tale – ikke ganske som Papegøjer – og tænke – ikke ganske som Gæs – at vi kunne lære mange Slags Ting, hvortil det er aldeles umuligt at afrette Dyrene, alt dette indrømmer man os villigt, ja, man gaar ved enkelte Lejligheder endnu meget videre i sine Indrømmelser og løfter os til Skyerne som rene Engle; men som *Personligheder*, forskjelligt anlagte af Naturen, hver enkelt med sine Evner, sit Kald og sin Gjerning i livet, sin Sendelse, sin Pligt, sit Ansvar for Gud og Mennesker – nej, som Personligheder

vil man ikke erkjende os. ”Manden har at søge sig en Livsopgave og en Livsstilling”, hedder det i Almindelighed, ”men for Kvinden er det anderledes; hende har Naturen en Gang for alle bestemt det store og skønne Kald at vorde Hustru og Moder.” Indvende vi nu, at hertil maa vel svare det Kald eller den Bestemmelse for Manden at vorde Ægtemand og Fader; at dersom Manden uden at følge dette Kald kan udrette ikke alene noget Nyttigt og Godt, men endogsaa noget Stort i Verden, saa maa det samme gjælde om Kvinden; at Apostelen Paulus priser den ugifte Stand baade for Mand og Kvinde, og at det naturligvis ogsaa er fuldkommen meningsløst at anbefale enten gift eller ugift Stand for det ene Kjønn alene; – indvende vi dette, saa faa vi til Svar, at med Manden er det alligevel en ganske anden Sag end med Kvinden; vel gjør han ret i at gifte sig, men det at være Familiefader, det er ikke noget, han kan leve for, aldenstund han ikke kan leve deraf, det skulde da være, at han giftede sig Rigdom til. Hustruen derimod forsørges af sin Mand – ja, der er jo rigtignok en Mængde Ægteskaber, hvor det slet ikke er Tilfældet; men ligemeget: man lukker Øjnene for Virkeligheden, holder sig til Ideen, der i denne Sag betyder Fordommen, og siger, at det altid er saa: Hustruen forsørges af sin Mand og kan ikke sørge for sig selv; altsaa er hun kun til for Ægteskabets Skyld. ”Manden lever for en Idé, Kvinden blot for sin Mand,” siger en svensk Forfatter¹ og han lægger denne Visdom i Munden paa en 19 Aars Knøs, ikke for at gjøre ham komisk, nej, tværtimod: for strax at anbefale ham til Læsere og Læserinder som en begavet Yngling, der allerede ser saa dybt i Livets Forhold. Sætningen, saa kort den er, indeholder tre mærkelige Paastande: først den, at hver Mand lever for en Idé, gaar Aandens Ærinde gennem Livet, dernæst den, at hver Kvinde har en Mand, eller med andre Ord, at et Væsen af Kvindekjønn først bliver til Kvinde, naar hun gifter sig, og ophører at være det, naar Manden dør; endelig, at Kvinden ikke formaar at løftes af nogen stor Tanke, ikke engang af den, som hendes Mand lever for, saa at hendes Leven for ham kun vil sige dette, at hun er hans Elskerinde og hans Husholderske, ikke hans Veninde, hans Medhjælp, den, der forstaar ham, trøster ham og holder ham oppe, naar Verden gaar ham imod. Det var svensk Vidnesbyrd, og dog er Sverig meget forud for Danmark i frisindede Indrømmelser til Kvinden og hendes Evner. Høre vi saadanne Røster derfra, saa er det begribeligt, at vi intet Bedre faa at høre her hjemme, og gaa vi til Norge, bliver det langt værre endnu: der fortæller man ”Damer og Herrer”, ganske ligefrem, at Kvinden ikke *egentlig* har Personlighed, ikke *egentlig* er Menneske, at hun kun har de Evner, der ere virksomme i Søvn, at hun er *en sovende Mand!!!*² Ja, man maa næsten tro, at Tilhørerinderne virkelig have sovet under de Foredrag, der ender med denne Dom, – hvad der for Resten er

underligt; thi man kan paa ingen Maade beskylde dem for at være kedelige – maa have sovet temmelig dybt, hvis de ikke have rejst sig mod en saadan Forhaanelse, og derom forlyder Intet. Fra de nordiske Riger kunne vi endvidere gaa hele Europa rundt og Amerika med, ikke at tale om de barbariske Verdensdele, – vi kunne gaa Jordkloden rundt og overalt støde paa samme Forestilling: den, at alle Kvinder have en Natur og af Naturen ens Evner og ens Tilbøjeligheder; at de, kort sagt, ligesom Dyrene, hvert efter sin Art, kun ere Gjentagelser af den samme Tanke; at de circa 500 Millioner Kvinder, der nu leve paa Jorden, og alle de mange tusinde Millioner, som have levet, kun vare og ere *Exemplarer* af et og det samme Værk: det, som i Tidens Morgen traadte frem – dog rigtignok, saavidt jeg ved, vaagen af den sovende Mands Side og fik Navnet *Eva*.

Exemplar er et fremmed Ord; men vi forstaa det Alle og vide, at det mest bruges om Bøger. Nu kan en Bog, som bekjendt, være udkommen flere Gange i temmelig forskjellig Format med forskjellig Tryk og Udstyrelse, og selv om Bogen kun er trykt og oplagt en Gang, kunne nogle Exemplarer være elegant indbundne, andre løst og simpelt heftede, nogle trykte paa fint Velin, andre paa grovt Papir, nogle ny, andre brugte men vel vedligeholdte, atter andre stærkt medtagne af Brugen: krøllede, tilsmurte, forrevne, maaske i den Grad, at noget af Texten enten er bleven ulæseligt, eller er rent borte. I Modsætning til disse *defecte* Exemplarer, hvoraf man saaledes ikke faar alt at vide, hvad Forfatteren har villet sige i dette Værk, gives der andre, hvori den nærværende eller tidligere Ejer har føjet sine Tanker til det oprindelige Indhold, hvori man altsaa ikke blot ser hele Texten, men endog noget mere. De samme eller lignende Forskjelligheder har man nu ogsaa Øje for hos Kvinderne: Anne Kandestøbers er in folio og Ingeborg Blytækkers in quarto. Engelke Hattemagers, der for lutter Pænhed ikke kan faa et Ord frem, er et Exemplar med en Forgyldning paa Snittet, der slutter saa fast, at den lukker for Indholdet; Else Skolemesters derimod er et Exemplar med Randgloser, et Exemplar, hvori den lærde Mand, David Skolemester, i hvis Besiddelse det er, har nedlagt saa meget af sin Visdom, at Forfatterens Ord, det Oprindelige, derved er traadt i Skygge. Jeg kunde udfylde hele Rammen og hente Billederne fra mange andre Steder end fra Holbergs Barselstue; men dette maa være nok til at vise Dem, at for en løs og overfladisk Betragtning forliges de mange Forskjelligheder, Enhver maa kunne se hos de mange Kvinder, meget godt med den Tro, at de oprindelig ere ens anlagte. Det er Opdragelse, Udvikling, Skjæbne, Tilfælde, Mændenes Indvirkning, mener man, hvorved Forskjellen er kommen frem; man nægter, at

den er sat af Naturen. Som sagt: denne Mening er løs og overfladisk; men det er efter den, at Kvindens Stilling i Samfundet er bestemt; det er paa den, at vore Love, vore Stiftelser, vore Sædvaner, Vedtægter og Fordomme hvile; den er den raadende, selv naar man viser Kvinden Ære og ved festlige Lejligheder drikker hendes Skaal. Den Skik at udbringe en Skaal eller et Leve for Kvinden – ikke for enkelte udmærkede Kvinder, ikke for alle ædle og trofaste Kvinder, men for Kvinden ganske i Almindelighed – den er betegnende. Det falder ikke Nogen ind at foreslaa en saa omfattende Skaal for Manden; nej, thi hver Mand er en Mand for sig: Karl for sin Hat, og selv om han ikke saa ganske er det, saa er der dog altid saa meget Mandigt ved ham, at han vilde frabede sig en Ære, der kun vistes hans Kjøen, ikke ham selv. Skulde Nogen udbringe en Skaal for ”Manden” og komme godt derfra, saa maatte han sige, at den gjaldt ikke de Mange, men de Faa, ikke hver Mandsperson, men hver mandig Personlighed med Staal i Villien og Mod i Brystet. Nu, Skaalen for Kvinden gjælder vel egentlig talt ogsaa kun et Mindretal: den unge og smukke Kvinde, ”Dronningen i den Unges lyse Drømmeland”; men man er for galant til [sic] minde os om, at vi ikke alle ere saadanne Dronninger; man medtager gjerne i Skaaltaler en eller anden Egenskab, der kan overleve Ungdom og Skjønhed; ergo: hver Kvinde tilegner sig Skaalen som Exemplar, om end defect Exemplar af det Billede, der blev tegnet; anmodes en enkelt Kvinde – den fornemste eller den smukkeste, som er tilstede – om at modtage Skaalen, da modtager hun den ligeledes som Exemplar, som Pragtexemplar maaske; men det er ogsaa alt.

Ser man imidlertid lidt nøjere til, saa viser det sig snart, at mange Kvinder ere i Besiddelse af Evner og Egenskaber, der ikke kunne være noget Tillært, noget i Levnetsløbet Tilegnet, men afgjort vise sig at være Natur og dog umulig kunne henregnes til den fælles Kvindenatur. Hvorledes forklare Folk nu dette? Jo, de sige: Naturen har sine Luner; det morer den undertiden at frembringe Vanskabninger, Misfostre. Saadanne usædvanlige Anlæg ere i det Sjælelige, hvad Dun paa Hagen, en Basstemme eller en syv Fods Væxt à la Manteuffel vilde være i det Legemlige: noget Uskjønt, noget – *Ukvindeligt*.

Ukvindeligt! – jeg stemmer slet ikke for, at dette Ord skal ud af Sproget; thi der gives Tider, Steder og Leiligheder, hvor man har Ret til at bruge det; som der er en *menneskelig* Værdighed, fra hvilken Mand og Kvinde kan falde, saa at de blive Umennesker, og som der er en særegen *mandig* værdighed, saaledes er der ogsaa en *kvindelig*. Men naar man slaar om sig med dette Løsen og stempler snart dette, snart hint som ukvindelig, saa gjør man sig stadig skyldig i en slem

Forvexling: *man sammenblander det, hvori det Kvindelige ikke bestaar, med det, der ikke kan bestaa med Kvindeligheden.* Det er sandt: en Kvinde kan være klog, praktisk, forretningsdygtig; hun kan være digterisk begavet, aandfuld, veltalende, eller hun kan være modig, aandskraftig, villiefast, og dog – det indrømmer jeg – med alt dette *maaske* ingen sand Kvinde. Men naar man uden videre slutter: hun har Aand, altsaa mangler hun Hjerte; hun er skarpsindig, altsaa kan hun ikke være ydmyg; hun har en Villie, altsaa er hun ikke blid og from hvis – hvis man slutter saaledes, da slutter man falsk og overilet; thi det skal dog engang siges, at det Kvindelige bestaar lige saa lidt i Dumhed som i Klogskab, lige saa lidt i Aandløshed som i Aand og endnu mindre i Fejghed end i Mod.

Bestaar det da, vil maaske Nogen spørge, i Middelvejen mellem alt dette, i den gyldne Middelmaadighed, som Papegøjen lovsynger i Oehlenschlägers St. Hans-Aftens Spil? Nej, heller ikke; det bestaar i ganske andre Egenskaber, deriblandt vistnok ogsaa Maadehold: thi en skarpt begrændset Ensidighed klæder ikke Kvinden; men Maadehold og Middelmaadighed ere to forskjellige Ting. Hvad vi maa se at komme bort fra, er den Misforstaaelse, at det Kvindelige skulde være Modsætningen til det Mandige, og at derfor det, der er Mandens Lykke og Ære, for Kvinden nødvendigt maatte blive en Ulykke og en Skam. Var Modsætningen der, saa maatte Forholdet jo ogsaa have sin anden Side: det, hvorved Kvinden vandt Lykke og Ære, maatte blive en Ulykke og en Skam for Manden, og virkelig gives der dem, som mene, at saaledes er det; men det er let at gjendrive denne Tale. Det, hvorved Kvinden ”gjør Lykke”, er *Skjønhed* – det nytter ikke at nægte det. Er det nu en Ulykke for en ung Mand at være smuk? Ganske vist er han at beklage, dersom et kjønt Ansigt er det Eneste, han har at komme gennem Verden med: men er det ikke det Eneste, er der ellers noget ved ham: saa tror jeg, at et smukt Ydre er en ret behagelig og anbefalende Tilgift til de andre Fortrin. Jeg har aldrig hørt, at Nogen har faaet Afsked af Statens Tjeneste, ikke har kunnet opnaa Borgerskab i en By, har tabt en Retssag eller faaet en Kurv af *den Grund*: at han var for smuk; snarere mener jeg, at naar to Medbejlere til hvilkensomhelst Stilling ellers i alle Henseender vare lige værdige, lige dygtige, lige hæderlige, saa vilde den, der havde det mest vindende Ydre, i de fleste Tilfælde gaa af med Sejren. – Hvad er det, der til alle Tider er kaldet Kvindens Ære og ”Dyd”? Det er Kyskhed, et uplettet Navn som trofast Hustru eller som Mø. Skulde det være en Skam for Manden at være en trofast Ægtemand eller en Ungersvend af rene Sæder? Man er desværre altfor villig til at tilgive ham, hvis han ikke er det; men at man ligefrem skulde regne ham til Ære,

hvad der er skændigt, eller til Skændsel, hvad der er rent og godt – nej, saa moralsk fordærvet er vort Samfund ikke. – Andre gode og skønne Egenskaber, som man er enig om især at vente af Kvinden og at rose Kvindekjønnet for, ere: *Mildhed, Fromhed, Sagtmodighed*, et varmt Hjerte for Ulykken, kjærlig Overbærelse med de Faldne. Dadtler man en Mand, hvis han har alle disse kvindelige og kristelige Dyder? Nej, man beundrer ham, man elsker ham derfor, og jo mere mandig han er i al sin Færd, desto mere beundrer og elsker man hos ham ethvert Træk af Hjertelighed. – Og, for at jeg skal gjøre et Spring ned i det rent Materielle: de *huslige Sysler* som Brygning, Bagning, Kogning, Farvning, Vævning, Syning, Strikning, Spinding – alle de Færdigheder, som man paa Landet kræver af en dygtig Kvinde – vanære de i vore Dage nogen Mand, der vælger en af dem til sin Næringsvej? Kan en Bager eller Brygger ikke være en Hædersmand? en Farver ikke modtage offentlige Tillidshverv? Kongens Kok ikke faa en Rang? kunne Vævere og Skrædere ikke sidde i Byraadet? Spinderiejere og Strømpefabrikanter ikke udøve Valgret til Rigsdagen? – Ja, naar en Mand forsømmer sin Ager eller sit Kjøbmandsskab, sit Embede eller sit Værksted for at udføre en Kokke- Stue- eller Barnepiges Gjerning i Huset, finder man det rigtignok mindre hæderligt; men det Uhæderlige ligger da i, dels at han *forsømmer*, hvad der skulde ligge ham nærmest, dels at han bliver sin Kones Medhjælp i Stedet for, at hun skulde være hans; det er ikke Gjeringen for sig, hvorved der klæber nogen Skam. Altsaa: Modsætningen er der ikke og kan ikke være der; thi det Skjønne kan kun finde sin Modsætning i noget Uskjønt, det Ædle kun i noget Uædelt; men ægte Mandighed og sand Kvindelighed høre begge ind under Begrebet: det Ædle og Skjønne.

Har der nogensinde været en Tid, da Mand og Kvinde hver havde sit afgrændsede Omraade, og da intet Overgreb taaltes fra *nogen af Siderne*, saa er nu denne Tid længst forbi: Gjærdet er nedbrudt og Mændene tumle sig frit over hele den Mark, som før var Kvindens; men gaar en Kvinde lidt over den Streg, hvor Hegnet før har staaet, kommer hun et Par Alen over paa de Enemærker, hvortil det stærkere Kjønn fremdeles mener at have udelukkende Ret, da hedder det strax, at hun er unaturlig, ukvindelig, maaske endog, at hun er fræk!!⁴

Jeg indrømmer, at der er en aandelig Væsensforskjel mellem Mand og Kvinde; men jeg indrømmer ikke, at den hos nogen af dem udsletter enten det *Nationale* eller det *Personlige*. Det Nationale er ogsaa en Væsensforskjel, selv Stamme-Ejendommelighederne, indenfor det samme Folk, det samme lille Folk, ere det. Det hedder, at Manden har en Overvægt af Forstand, Kvinden derimod af

Fantasi og Følelse; den Samme Forskjel har man fundet mellem Jyder og Øboer – stil nu en jydsK Kvinde ligeoverfor en Mand fra Sjælland eller Fyn: hvor have vi saa Forstanden og hvor Hjertet? – Selvfølgelig kan dette Spørgsmaal ikke faa et almengyldigt Svar, og hvorfor ikke? Fordi det kommer an paa, hvilken Mand og hvilken Kvinde man Vælger til Sammenligning – med andre ord: fordi Kvinden er personlig saavel som Manden, fordi hun, ligesom han, ikke blot er sine Forældres, sin Slægts, sit Folks og sin Tids Barn, men – sig selv.

Vi kunne sige: allerede dette, at en Kvinde er sin Faders Datter saa vel som sin Moders, en Mand sin Moders Søn saa vel som sin Faders – allerede dette kuldkafter hele den Tankebygning, som man til Værn om Mandens Forrettigheder har opført paa Basis af de med stor Konst tilvejebragte Beviser for, at Eva var ringere begavet end Adam. Ved at læse 1ste Mosebog uden Fordomme kommer man snarere til den modsatte Erkjendelse: at Adam var ringere begavet end Eva; men hvem af de To vi end tilkjende Fortrinet, saa véd nu Enhver, at naar en hvid Mand ægter en sort Kvinde, fødes der ikke i dette Ægteskab hvide Sønner og sorte Døtre, men Børnene af begge Kjøen blive Mulatter – samme Lov gjælder i det Aandelige, ja, Historien vidner endogsaa om, at Aandens og Hjertets Gaver oftere gaa i Arv fra Fader til Datter og fra Moder til Søn end fra Fader til Søn og fra Moder til Datter⁵. Det gaar imidlertid med denne Erfaring som med enhver anden, der ikke passer ind i Systemerne: man lukker Øjnene for de klareste og simpleste Sandheder, og naar engang imellem Klarheden bliver saa stor, at den skinner gennem Øjelaagene – ja, saa spiler man forbauset Munden op og raaber paa *Undtagelser*.

Der har været Kvinder, som have vundet sig et Navn i Verdenshistorien just ved de Egenskaber, hvortil Fordommen giver Mændene Eneret. Dem har man ikke voget at kalde Vanskabninger og Misfostre. Nogle af dem, f. Ex. Catharine den Anden af Rusland, have rigtignok traadt al kvindelig Ære under Fødder – her kunde domsordet: ”ukvindelig” have været fældet med Grund; men det udeblev; thi for det Storslaæde, Storartede tier Dommen. Med det for Øje forlader man den Betragtning, at Forskjellen er en Væsensforskjel; at som Poul Møller – forskjellig fra Peter Møller – engang har sagt, mandig og kvindelig Værdighed ligesaa lidt kunne sammenlignes, som man kan maale, hvad der er højest: en Poppelpil eller et Tordenskrald. Man forlader denne Betragtning og sætter i Stedet for Væsensforskjellen en Gradsforskjel: Menneskeslægten deles i Henseende til Begavelse i to Rangklasser; til den højere høre alle Mænd og enkelte Kvinder, til den lavere Resten af Kvindekjønnen; altsaa: at være en

begavet Kvinde det er at være en Undtagelse, at staa i Klasse med Mændene.

Saaledes – men ved denne Klassesdeling og denne Lære om Undtagelser overser man rigtignok Et, og det er – Mændenes Personlighed, den store Forskjel mellem Mand og Mand. En Kunstner som Thorvaldsen, en Digter som Shakespeare, en Troshelt som Luther fødes kun en Gang i et Aartusinde, og man kan maaske – til Lykke for Verden – sige det samme om en Erobrer som Napoleon den Første eller en Statsstyrer som Fyrst Bismarck. Hvor høre de da hen i Systemet? Siger man, at de ere Undtagelser, vil jeg gjerne lade det gjælde; men hvis man med stærkt Eftertryk paa Ordet *Mænd* vilde kalde dem Undtagelser blandt Mændene, sagde man dog aabenbart en stor Dumhed; thi man lod da, som om det, der udmærkede dem blandt deres eget Kjøen, var noget ganske sædvanligt hos det andet. Ikke meget klogere udtrykker man sig, naar en Heltinde som Jeanne d'Arc, en Regentinde som Elisabeth af England eller Margaretha af Norden, en Forfatterinde som Fru Gyllembourg, en Kunstnerinde som Fru Jerichau-Baumann stemples som Undtagelser. Sandt nok, de ere *sjældne* Kvinder; man møder ikke hver Dag deres Lige paa Gaden; men at de ere sjældne *Kvinder*, den Tale er – i det mindste for de fire sidstes Vedkommende – gruelig meningsløs, naar man tænker paa, hvor sjældne saadanne Gaver som deres ere *hos begge Kjøen*.

Alligevel har Undtagelsestheorien gjort Lykke, hos os Danske endog i en forbausende Grad. Man er jo hertillands altid rundhaandet med Tilter; Titlen Undtagelse sparer man da ej heller paa: man giver den ikke udelukkende til de afdøde Kvinder, hvis Navne en Gang for alle ere indskrevne i Verdenshistorien – nej, lad en levende Kvinde blot give Haab om, at hendes Navn kan vinde en om end nok saa beskedne Plads i Fædrelandets Historie, i et Konversationslexikon eller et illustreret Galleri for Levnetsbeskrivelser – saa er ogsaa hun en Undtagelse, saa er hun ”som en Mand”, og vel tillader man hende ikke at gaa ad ret mange af Mændenes Veje; men man undskylder Indskrænkningen i Valget dermed, at Loven ikke kan tage Hensyn til Undtagelser; en særegen Lov til Fordel for hende alene kunde der til Nød være Tale om; men en almindelig Lov, der forudsatte, at flere Kvinder kunde være som hun – den vilde det være Afsind at foreslaa. Og det hændtes desværre ikke sjældent, at en begavet Kvinde lod sig fange i dette Smigrer, at de, som vare fødte Forkæmpere, hvor det gjaldt Kvindens Ret, lade sig lokke over i Fjendens Lejr og brugte deres Gaver mod deres egne Søstre. Det var Uret; men den kan forstaaes og tilgives: – En Kvinde har maaske i tyve Aar, som Barn og som ung

Pige, baaret paa en af Aandens Gaver – jeg vil sige: Digtergaven – som en Forbandelse; hun har hørt, at der til Vrangbilledet af en Kvinde altid hørte den Særhed at gjøre Vers; hun har læst hæderlige, ellers frisindede, højt priste Mænds – f. Ex. Poul Møllers – fordømmende, haanende Skildring af en Digterinde; hun er opvoxet med den Bevidsthed, at for denne skjæbnesvangre Gaves Skyld maa hun give Afkald paa Alt, hvad der gjør Livet lyst og venligt, er hun i sit femtende Aar eller tidligere stemplet som gammel Jomfru og som vordende Hospitalslem eller taalt Inventar i en slægtnings Hus; hun har gennemgaaet alt dette – en Kvindenatur er ømtaalig, en Digternatur ikke mindre; er man paa en Gang Kvinde og Digter, er man en Mimosa – dog har hun gennemgaaet alt dette – min Tegning er ikke overdreven, men den er blot ikke ganske ny – og da sker det, at et Digt, som hun, vel at mærke, ikke har sat sit Navn under, men som er hendes, bliver lyst i Kuld og Kjøn at et helt Folk: da siger man hende fagre Ord, saasomt hendes Skjul er røbet; da er hun fra Vanskabning og Misfoster ophøjet til ”Undtagelse”; hun har faaet Rang med Mænd, ja, man har endog nævnet hende en Mand, en af de Digtere, der mest have tiltalt hende, som den, hun i sit Digt er naaet op til; – kan ikke en saa hovedkulds Omvæltning nok fordreje en stakkels ung Kvindes Hoved, saa det bliver tilgiveligt, hvis hun efter en saadan Sejr ser ned paa sine kvindelige Omgivelser, af hvem hun maaske før maatte lide og taale mere end af Mændene, og tænker: ”jeg er ovenpaa, lad dem krybe dernede, de ere ikke bedre værd!”

Den begavede Kvinde fristes og forlader sine Søstres Sag; saaledes bliver det fra Slægt til Slægt slaaet fast, at Kvinden er upersonlig, og saaledes forstaa vi den indre, sindbilledlige Sandhed i P. L. Møllers Digt om den forvandlede Ørn. Vi behøve ikke at tage Sagen bogstaveligt, ikke at ty til den indiske Lære om Sjælevandring for at forstaa dette, at Menneskeslægten, som er Skabningens Krone og Fuldendelse, den rummer i sig, og den udvikler i sig alle de Antydninger af Sjæl og Aand, som findes i Dyreverdenen; men hvad der hos Dyret er Artens Natur, er hos Mennesket Individets, den Enkeltes, og den Tanke ligger da nær, at en Art, i hvilken Hunkjønnen er det stærkere, det fuldkomnere, maa gjenfinde sin Ejendommelighed hos en Kvinde. Naar nu denne ejendommelige, særegne, personlige Kvindenatur ikke maa anerkjendes, men skal holdes nede i Kraft af Fordomme, saa er Kvinden ulykkelig, ulykkeligere end Dyret, der – Exemplar, som det er – faar Lov at følge sin Arts Naturbestemmelse. Tilintetgjør denne Fordom! udslet dette Upersonlighedens Mærke! saa vil det Krogede blive ret, og saa ville først og fremmest de begavede Kvinder forstaa, at de ikke ere Undtagelser. Den Tale: ”der er jo Ingen som De,”

vil enhver Kvinde smile ad, naar hun først erkjender, at Gud, der ikke skabte to Blade ens paa samme Træ, heller ikke har skabt to Kvindesjæle ens, at naturligvis Ingen kan være som hun, naar den Ene aldrig er som den Anden.

At nægte Kvindens Personlighed er i Grunden det samme som at nægte hendes Evighed, hendes Sjæls Udødelighed. Muhamed var konsekvent: han nægtede den. Vore Theologer ere ikke konsekvente; de vide, at Kvinden er ”Naadens Medarving til det evige Liv”; men dog ere de med, ere de ikke sjælden forrest i Kampen for *den upersonlige Kvindelighed*. De kæmpe for Kvindeligheden paa en saadan Maade, at hvis den, hvis selve Begrebet fik Kjød og Blod, Aand og Røst, saa maatte det sige: Gud bevare mig for mine Venner! Der er nemlig ved denne Undertrykkelse af det Personlige Intet, der svæver i større Fare end – just Kvindeligheden.

1. C. A. Wetterbergh (Onkel Adam) i ”Penningar och Arbete”.
2. Jødedommen. Ti populære Foredrag af G. Vilh. Lyng, Universitetsstipendiat i Filosofi. Christiania 1867.
3. fået afslag på frieri
4. ”Gud bevare os for de Kvinder, der kjækt og frækt træde offentlig frem!” hedder det i den danske Oversættelse af en meget yndet tysk Andagtsbog: ”Menneskelivet” af Dr. Ahlfeldt.
5. Et Exempel blandt mange: I ”Fædrelandets” Feuilleton for 21de April 1871 læses om den svenske Digter Vilhelm von Braun: Poesiens Lyre var bleven givet ham i Vuggen, tildels som Arv efter Moderen, der med Lethed skrev Vers i den muntre Stil, ligesom Morfaderen i sin Tid var kjendt i Gøteborg som en ualmindelig kvik Visedigter.
6. anerkendt officielt

Kilde

Worm, P. 1872. ”Kvinden som Personlighed. To foredrag af Pauline Worm i Blade fra danske Kvinder. 1872 [8], Kjøbenhavn: L.A. Jørgensens Forlag.

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Foredrag, Kvindebevægelsen

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/pauline-worms-foredrag-kvinden-som-personlighed-1>